

Dan spomina na žrtve totalitarizmov
Ljubljana, stolnica, 23. avgust 2021
Pridiga nadškof Stanislav Zore

Ljubljanski nadškof msgr. Stanislav Zore OFM je daroval mašo ob dnevu spomina na žrtve totalitarizmov.

Spoštovani častni gostje, dragi bratje in sestre. Zbrali smo se pri sveti maši za žrtve totalitarnih režimov, ki so dvajseto stoletje utopili v solzah, trpljenju in krvi. Ta dan spomina je leta 2009 določil Evropski parlament, ker je bil na ta dan podpisan pakt, ki se imenuje po tedanjih zunanjih ministrih Nemčije in Sovjetske zveze Ribbentropu in Molotovu, čeprav gre v resnici za pakt, ki sta ga sklenila Hitler in Stalin oziroma nacistična Nemčija in komunistična Sovjetska zveza. Kakor koli že imenujemo ta pakt in ne glede na to čigavo ime je v njem izpostavljeno, gre navsezadnje za pakt, v katerem je zlo sklenilo zavezništvo samo s seboj. Gre za dogovor med dvema socializmoma, med nacionalnim socializmom pod vodstvom Hitlerja in internacionalnim socializmom pod vodstvom Stalina. Čeprav zgodovina, ki je včasih bila bolj propaganda kot pa objektivno predstavljanje dejstev, za oba socializma pogosto uporabljala različne vatile in ju je različno ovrednotila, pa o njej veliko pove zapis v glasilu Socialistične internacionale 7. oktobra 1939: »Nemško-sovjetska invazija na Poljsko je bil primer sodelovanja socialističnih narodov proti angleškemu in francoskemu imperializmu« (Peter Rak, *Sodelovanje socialističnih narodov proti angleškemu in francoskemu imperializmu*, Delo, 15. 9. 2019).

Podpis tega pakta, ki ga je pripravljalo pomembno gospodarsko sodelovanje med Sovjetsko zvezo in Hitlerjevo Nemčijo, je odprl Pandorino skrinjo zla, ki se je najprej družno razdivjalo nad Poljsko, potem pa se je širilo in nazadnje v plamen vojne pahnilo ves svet. V obredni pomembnosti, ki so jo dali podpisu pakta, se je začelo strahovito uničevanje človeka in vsega, kar je človeškega. Žrtve, ki so bile posledice tega dejanja, se štejejo v desetinah milijonov ljudi.

Seveda bi bilo naivno misliti, da bi se zlo ne razdivjalo, če tega pakta ne bi bilo. Najbrž bi bilo samo vprašanje časa, kdaj bi zlo doseglo enake razsežnosti. Za zlo, ki v sebi nima življenjske moči, je značilno, da se mora nasičevati z uničevanjem vsega okoli sebe, dokler se ne uniči samo v sebi. Koliko zla je bilo v nacistični Nemčiji še pred začetkom druge svetovne vojne. In koliko trpljenja je bilo v Sovjetski zvezi še pred letom 1939.

Kako podobno je bilo delovanje teh totalitarizmov, h katerim moramo seveda prišteti še fašizem, nam povesta primera dveh katoliških škofov. Eden, von Galen, se je v Münstru uprl nacizmu že leta 1941, drugi, Božji služabnik škof Anton Vovk, je po vojni kljuboval poskusom komunistov, da bi ga zlomili in z njim zlomili tudi Katoliško cerkev v Sloveniji. Totalitarizmi uporabljajo enake

metode, kar lahko vidimo iz pridige, ki jo je von Galen imel 13. julija 1941 v Münstru: »V zadnjih tednih je Gestapo dva člana mojega sveta, stolničnega kapitulja, surovo prijel na domu, ju odpeljal iz Münstra in pregnal v daljne kraje, kjer sta dobila začasen dom. Od ministra za veroizpovedi pri Reichu sem v zadnjih tednih zahteval pojasnilo, vendar odgovora nisem prejel. Pač pa sem od Gestapa izvedel naslednje: nobeden od obeh gospodov ni osumljen ali obtožen kršenja zakona. Kaznovali so popolnoma nedolžna človeka, brez možnosti pritožbe ali obrambe. Kristjani moji, dobro me poslušajte: uradno so nam potrdili, da se gospodoma kanonikoma Vorweku in Echelmayerju ne očita kaznivega dejanja. Ničesar kaznivega nista storila! Pa vendar sta kaznovana z izgnanstvom! In zakaj? Ker sem jaz storil nekaj, kar državnemu vodstvu ni bilo všeč ... Naj mi sodijo, če menijo, da sem ravnal protizakonito« (Pridiga münstrskega škofa Clemensa Augusta grofa Galenskega 13. julija 1941 v Münstru/ Von Galen, 417).

Škof Anton Vovk pa je na enem od zaslišanj s strani Udbe 23. decembra 1948, ko so ga skušali zlomiti in pripraviti do tega, da bi bil pripravljen »sodobno pridigati in ljudstvo dvigati po poti socializma« ter da bi glede tega dal smernice tudi duhovnikom, odločno izjavil, da tega ne bo storil. Začeli so mu groziti: »Boste videli, kam vodite Vi Cerkev. Jutri boste videli, koga bomo od duhovnikov še zaprli. Vsega ste vzrok Vi.«

Ko je škof Vovk na to odgovoril: »Če sem tak zločinec, zakaj mene ne zaprete? Tu sem,« je Udbe odgovorila: »Vi bi radi postregli Vatikanu, da bi imel material zoper nas, ko bi bil zopet en škof zaprt. Zaenkrat tega ne bomo storili« (*V spomin in opomin*, 422).

Von Galen: »Če sem ravnal protizakonito, naj mi sodijo.« Vovk: »Če sem tak zločinec, zakaj mene ne zaprete.« A nacisti in komunisti so raje zapirali nedolžne, da bi zlomili tiste, ki so bili dovolj močni in pokončni, da so ostajali zvesti resnici in pravičnosti, čeprav niso imeli moči, da bi krivični sistem spreminjali.

Totalitarizmi so kljub svoji zločinskosti vendarle hoteli ohranjati pozitivno podobo pred drugimi, zato so skušali utišati vse, ki bi mogli spregovoriti o njihovem ravnanju in o njihovi zločinski naravi. Zaukazan je bil molk. Nekakšna vsesplošna »omertà«, zakon molka, zaukazan pristašem in žrtvam. O tem govori Madžarka Maria Wittner, ki je zdaj pri osemdesetih, njeni rojaki pa jo obravnavajo kot narodno junakinjo, ker se je borila proti Sovjetom. Tedaj je bila najstnica. Komunistični režim jo je aretiral kmalu zatem, ko je dopolnila dvajset let, leto pozneje pa jo je obsodil na smrt. Kazen so pozneje omilili zaradi njene mladosti ... Tudi prijateljica Marie Wittner, Catherine, je bila obsojena na smrt. Catherininno zadnjo noč sta preživeli skupaj v celici in se še zadnjič poslovili pred sončnim vzhodom. Maria Wittner pojasnjuje: »Pazniki so jo odpeljali. Moj zadnji pogled nanjo je bil, kako je vstala in pokončno odšla. Vrata

so se zaprla in bila sem sama ... prisegla sem, da nikoli ne bom tiho o tem, kar sem videla, če bom le dobila priložnost, da to izpričam ... mnogo sem razmišljala o strahu kot takem. Kaj je strah? Nekdo, ki je prestrašen, bo zagrešil najbolj podla dejanja ... če te ni strah reči – ne; če je tvoja duša svobodna, ti ne morejo ničesar storiti. Na koncu jo strahopetni vedno odnesejo slabše od pogumnih« (Rod Dreher, *Ne živite od laži*, 186–187).

Kakšno svobodo je pokazal Jezus pred sodnikom, Poncijem Pilatom, ki je imel, kot je temu sam rekel, »oblast, da te oprostim in oblast, da te križam« (Jn 19,10). Res si je Pilat, kakor vsi tirani, vzel oblast nad telesom in življenjem, Jezus pa mu ni dal nobene možnosti, da bi dobil oblast nad svobodo njegovega duha, se pravi nad njim samim.

Zato je bil del terorja totalitarnih režimov tudi molk, ki je pokrival njihovo zločinsko delovanje in jemal spomin njihovim žrtvam. V Phnom Penhu, glavnem mestu Kambodže, je bil Tuol Sleng (kar pomeni 'hrib strupenih dreves') eden od 150 centrov za eksekucije, ki jih je uporabljal režim Rdečih Kmerov za iztrebljenje več sto tisoč Kambodžanov. Sedmo navodilo komandanta, ki je bilo obešeno na zid, se glasi: »Ne počnite ničesar. Sedite pri miru in čakajte na moje ukaze. Če ukazov ni, bodite tiho.« Ukaz je molčati. Njihova življenja so namenjena pozabi. Danes so zidovi zapora prekriti s fotografijami tistih, ki so tukaj umrli; da ne bi bili pozabljeni« (Timothy Radcliffe, *Razvneti domišljijo*, 306–307).

Tudi mi smo danes tukaj, v tej daritvi, da bi žrtve totalitarnih režimov ne bile pozabljene. Ta druga smrt, smrt žrtev v spominu živih, bi bila še bolj tragična. Nekateri režimi, ki se še vedno trudijo skrivati svoje delovanje, bi s prirejanjem zgodovine radi pokazali pozitivne poteze svoje preteklosti. Z Mario Wittner tudi mi hočemo pripovedovati o resnici. Ne iz maščevalnosti, ampak iz ljubezni do svobode. Ne pozabimo namreč, da nas bo resnica osvobodila.

Gospod, posveti nas v resnici; tvoja beseda je resnica (prim. Jn 17,17).

Amen.